

**МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ
РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ**

ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІЛОРУСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (БІЛОРУСЬ)
КЛАЙПЕДСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ (ЛИТВА)

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

Збірник наукових праць

Житомир
2020

УДК 338.43.01 (477): 504
М20

Рекомендовано до друку рішенням ради ННІ економіки та агробізнесу Поліського національного університету, протокол № 4 від 24 жовтня 2020 р.

Редакційна колегія

Скидан О.	доктор економічних наук, професор
Саблук П.	академік-секретар НААН, доктор економічних наук, професор
Жудро М.	доктор економічних наук, професор (Білорусь)
Жуковскис Я.	доктор наук, професор (Литва)
Раманаускас Ю.	доктор наук хабілітований, професор (Литва)
Галушко З. І.	доктор економічних наук, професор
Кропивко М.	академік НААН, доктор економічних наук, професор
Дацій Н.	доктор наук з державного управління, професор
Ходаківський Є.	доктор економічних наук, професор
Якобчук В.	кандидат економічних наук, професор
Швець Т.	кандидат економічних наук, доцент
Данкевич В.	доктор економічних наук, доцент
Литвинчук І.	доктор економічних наук, доцент
Плотнікова М.	кандидат економічних наук, доцент
Сокальський С.	кандидат економічних наук

М20 **Механізми управління розвитком територій: зб. наукових праць.**
Житомир: Поліський національний університет, 2020. 320 с.

До збірника ввійшли матеріали доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Механізми управління розвитком територій», присвячених розв'язанню актуальних проблем регіонального розвитку та формування пропозицій щодо самозабезпечення, підвищення стійкості місцевих громад до зовнішніх чинників.

Для науковців, керівників та спеціалістів суспільного сектора, працівників державного управління, освіти та місцевого самоврядування, усіх, хто цікавиться проблемами регіонального розвитку, особистості, суспільства та екологічного господарювання.

Збірник виготовлено з оригіналів доповідей авторів. Відповідальність за точність викладених у збірнику матеріалів несуть автори.

Роздруковано з оригіналу-макета замовника.

© Поліський національний
університет, 2020

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СУБАЛЬПІЙСЬКОМУ Й АЛЬПІЙСЬКОМУ ВИСОКОГІР'І ЧОРНОГОРИ У МЕЖАХ ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ (НА ПРИКЛАДІ КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА)

Карабінюк М. М., асистент,

Марканич Я. В., магістрант,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Україна

Постановка проблеми. У системі гірських ландшафтів Українських Карпат для рекреаційно-туристичної діяльності особливо цінним є Чорногора. Її характерною рисою є значне поширення на найвищих гіпсометричних рівнях (понад 1 450–1 600 м н.р.м.) природних територіальних комплексів (ПТК) субальпійського й альпійського високогір'я, які є найстарішими у межах ландшафту і в сукупності формують тут високогірний ландшафтний ярус загальною площею 80,5 км² [1, 2].

Близько 30,7 км² площі високогір'я Чорногірського масиву знаходиться під охороною Карпатського біосферного заповідника. У його межах знаходиться весь південно-західний сектор високогір'я на ділянці «Шешул-Петрос», а також більша частина цього ж сектора верхів'я басейну р. Говерла від межиріччя басейнів річок Говерла і Лазещина та г. Говерла до г. Бребенескул та відрогу Лемський. Активний тут розвиток рекреаційно-туристичної діяльності обумовлює необхідність обстеження найбільш атракційних ділянок високогір'я масиву й встановлення осередків деградації цінних ПТК та інших негативних наслідків рекреації та туризму.

Аналіз останніх досліджень. Особливості розвитку рекреаційно-туристичної діяльності у субальпійському й альпійському високогір'ї Чорногори та її вплив на екологічний стан ландшафтних комплексів вивчали І. М. Рожко (2000), А. В. Мельник (2009), І. М. Рожко та І. Б. Койнова (2009, 2014), І. М. Рожко, В. П. Матвій та В. П. Брусак (2011), І. М. Рожко і С. Ю. Зюзін (2015, 2018), А. В. Мельник і М. М. Лаврук (2017), М. М. Карабінюк (2018, 2019), Худоба і Р. Кізіма (2018) та ін.

Основний матеріал. Значне ландшафтне й біологічне різноманіття, найвищі в Україні абсолютні висоти, відносно легка прохідність на більшості туристичних маршрутів субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори та придатність високогірних ПТК до рекреаційного використання упродовж усіх пір року зумовили тут активний розвиток рекреаційно-туристичної діяльності. На сьогодні загальна річна кількість відвідувачів високогір'я, тобто туристів та рекреантів, коливається в межах 20–50 тис. осіб, при цьому рекреаційне навантаження на різні

туристичні маршрути та природні рекреаційні об'єкти високогірного ярусу Чорногори є нерівномірним [3]. Найбільша кількість відвідувачів спостерігається у літній період із піковим навантаженням у серпні [3]. Так, рекреаційно-туристична діяльність є одним із основних чинників антропоїзації ПТК високогір'я Чорногори. Це обумовлює необхідність обстеження найбільш атракційних ділянок високогір'я масиву й встановлення осередків деградації цінних ПТК та інших негативних наслідків рекреації та туризму.

Наприклад, одним із найцінніших природних рекреаційних об'єктів високогірного ландшафтного ярусу Чорногори є найвисокогірніше льодовикове озеро Українських Карпат – озеро Бребенескул, яке знаходиться в днищі кару південно-західної експозиції поблизу вершини Гутин-Гомнатик (2016,4 м) та знаходиться головно під охороною Карпатського біосферного заповідника. Воно користується великою популярністю серед туристів та рекреантів, що негативно впливає на екологічний стан прилеглих до озера цінних високогірних ПТК давньольодовиково-екзараційного походження. Зокрема, тут зафіксовано процеси вигоптування, деградації ґрунтово-рослинного покриву, засмічення та інші негативні наслідки інтенсивної рекреаційно-туристичної діяльності.

Зокрема, деградація ПТК субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори в околицях оз. Бребенескул визначається інтенсивним вирізанням чагарників, засміченням та вигоптуванням, що є безпосереднім результатом неорганізованої рекреаційно-туристичної діяльності. Найбільшою екологічною проблемою є вирізання гірської сосни (*Pinus mugo Turra*) у ландшафтних комплексах днища Бребенескульського кару, площа осередків яких становить близько 0,8 га. Найбільші осередки суцільного вирізання зафіксовані у підурочищі сильноспадистої хвилястої ділянки днища кару із моренними грядами та простому урочищі виходів пластів корінних порід. Негативний вплив на сучасний стан високогірних ПТК також має засмічення території та інтенсивне вигоптування ґрунтово-рослинного покриву. Найбільші осередки вигоптування, які утворилися через систематичне розміщення наметів численних відвідувачів озера, зафіксовані у підурочищі пологих та слабоспадистих ділянок днища Бребенескульського кару. Зважаючи на природоохоронний режим досліджуваної території, ці явища негативно впливають на екологічний стан найцінніших високогірних ландшафтних комплексів та підсилюють їхню модифікованість. Знищення криволісся призводить до змін у вологості та структурі ґрунтового покриву урочища суглинисто-валунного моренно-осипного днища Бребенескульського кару та його морфологічних одиниць, впливає на особливості акумуляції снігових мас у зимову пору року та ін.

Висновки та пропозиції. Наразі недостатнім є вживання заходів виключно щодо усунення негативних наслідків рекреаційно-туристичної діяльності у високогір'ї Чорногори. Зважаючи на прогресивність рекреаційного навантаження на високогірні ПТК, необхідним є впровадження комплексу заходів щодо врегулювання рекреації та туризму й попередження розвитку вище описаних негативних явищ.

Наприклад, для зменшення рекреаційного навантаження та зниження процесів деградації ПТК субальпійського й альпійського високогір'я Чорногори в околицях озера Бребенескул, на нашу думку, Карпатському біосферному заповіднику першочергово необхідно:

- ✓ обмежити можливість самовільного розміщення наметів у днищі верхнього Бребенескульського кару та виокремити й облаштувати місце для відпочинку, зупинки відвідувачів озера;

- ✓ регулювати чисельність рекреантів та туристів на території;

- ✓ організувати систематичне прибирання територій та вивезення сміття;

- ✓ ввести обов'язкову перевірку наявності пальників та балонів у відвідувачів високогірних туристичних маршрутів на усіх контрольно-пропускних пунктах, а особливо – на КПП “Білий”;

- ✓ встановити інформаційні стенди про цінність озера Бребенескул як природного рекреаційного об'єкту та його прилеглих ландшафтних комплексів;

- ✓ встановити попереджувальні вказівки щодо правил поведінки у межах природоохоронних об'єктів та міри покарання у випадку їх порушення;

- ✓ організувати систематичне патрулювання озера працівниками заповідника; проводити моніторинг за станом високогірних ПТК та ін.

Таким чином, зважаючи на посилення загального рекреаційного навантаження на високогірні ПТК Чорногори та Українських Карпат загалом, відбувається неузгодження принципів розвитку гірських територій, оскільки основним напрямом природокористування є природоохоронна діяльність. Тому на сьогодні необхідно звертати значну увагу на стан рекреаційно-туристичної діяльності та моніторити його вплив на навколишнє середовище, а також оптимізувати моделі організації та функціонування природоохоронних територій в Українських Карпатах з метою подальшого розвитку екологічно безпечного туризму та рекреації. З цієї точки зору, на особливу увагу вартує приділити Карпатському біосферному заповіднику, який охоплює більшу частину унікальних високогірних ПТК Чорногори та цінних рекреаційних об'єктів субальпійського й альпійського високогір'я Українських Карпат загалом.

Також на сьогодні важливим є удосконалення системи доказовості й покарання правопорушень. Тому у майбутньому для КБЗ та інших

природоохоронних об'єктів в Українських Карпатах раціональним є використання систем дистанційного відеоспостереження або фотофіксації та отримання даних про правопорушення у реальному часі. Це може суттєво підсилити ефективність природоохоронної системи та забезпечити дотримання правил поведінки на природно-заповідних територіях.

Список використаних джерел:

1. Мельник А. В., Карабінюк М. М. Чинники формування та критерії виділення високогірного ландшафтного ярусу в Чорногорі (Українські Карпати). *Проблеми геоморфології і палеогеографії Українських Карпат і прилеглих територій: збірник наукових праць*, 2018а, 8, С. 24–41. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/gpc.2018.08.2012>
2. Мельник А. В., Карабінюк М. М. Субальпійське і альпійське високогір'я ландшафту Чорногора: критерії виділення, поширення, використання. *Природні ресурси регіону: проблеми використання, ревіталізації та охорони* : Матеріали III-ого міжнародного наукового семінару (Львів, 5-7 жовтня 2018 р.). Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2018б. С. 222–227.
3. Карабінюк М. М. Динаміка відвідувачів субальпійського і альпійського високогір'я Чорногори у 2003–2018 роках. *Функціонування природоохоронних територій в сучасних умовах*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 30-й річниці національному природному парку “Синевир” (Синевир, 18-20 вересня 2019 р.). Синевир: НПП “Синевир”, 2019, С. 239–245.

Наукове видання

МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІЙ

Збірник наукових праць

Редактори: Якобчук В. П., Швець Т. В.
Технічна редакція: Плотнікова М. Ф., Кравець І. В.
Комп'ютерна верстка: Присяжнюк О. Ф., Булуй О. Г.
Дизайн: Пугачова Н. С.

*Віддруковано з готових оригінал-макетів.
Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.
Відповідальність за оформлення та зміст матеріалів несуть автори.*

Підписано до друку 20.11.2020. Формат 60x84/16
Гарнітура Times New Roman
Ум. друк. арк. 31,0. Наклад 300 пр. Зам. № 2145.

Видавець Поліський національний університет
10008, Житомир, бульвар Старий, 7

Свідоцтво суб'єкта про державну реєстрацію
ДК № 3402 від 23.02.2009 р.
Поліський національний університет
10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7
тел.: (0412) 22–85–97
факс: (0412) 22–04–17

